

RESEARCH PLAN GRADUATION THESIS

Excessive anonymous space adversely affects positive health

P1 RESEARCH PLAN
BRAM DE GRAAF (2128164)

CHARLOIS, CARNISSE

Inhoud:

<u>Hoofdstukken</u>	<u>Pagina's</u>
Inhoud	2.
Researchplan	4.
Facinatie/motivatie	4.
Aanleiding & probleemstelling	4.
Onderzoeksvragen	4.
Theoretisch kader	6.
Methodologie	8.
Reflectie op bredere relevantie	8.
Onderzoek diagram	9.
Bronnen	9.
Bijlagen	10
Historie	11
Onderzoek010	12
Analyse kaarten(1:10.000 en 1:5000)	14

Voorwoord:

Beste lezer,

Dit researchplan zal de basis vormen voor mijn master scriptieonderzoek aan de Technische Universiteit Delft. Dit researchplan is het startpunt van mijn architectuur afstudeeronderzoek in de context van Rotterdam-Zuid.

De afstudeerstudio waarbinnen dit onderzoek gedaan zal worden is de is de Veldacademie Rotterdam. Gedurende het gehele proces zal ik begeleid worden door Otto Trienekens en Andrea Fitskie vanuit de Veldacademie en door Machiel van Dorst en Jacques Vink vanuit de TU-Delft. Binnen de context van Rotterdam zuid is het thema van de afstudeerstudio "Resilient Rotterdam". Het gezamenlijke doel van alle afstudeerders in deze studio is om een waardevolle bijdrage te leveren aan de veerkracht en gezondheid van Rotterdam-Zuid en haar inwoners.

Ik wil graag mijn dank uitspreken naar mijn begeleiders voor hun begeleiding, feedback en enthousiasme voor mijn onderwerp. Ik kijk ernaar uit om met hun begeleiding, mijn researchplan en al het onderzoek tot mooie resultaten te komen.

Mijn researchplan zal duidelijk maken hoe ik door middel van ruimtelijke ingrepen en inzichten op sociaal gebied de gezondheid van de bewoners van Carnisse positief denk te kunnen beïnvloeden. Een combinatie van motivatie, aanleiding, theorie en analyses geven inzicht in de context en de kansen voor Carnisse.

Graag wil ik u bedanken voor de interesse in mijn researchplan. Ik kijk er naar uit om het komende kwartaal aan de slag te gaan met dit onderzoek en hoop tot mooie resultaten en inzichten te komen die bijdragen aan een "Resilient Rotterdam".

Met vriendelijke groet,

Bram de Graaf
November '23

Researchplan:

Fascinatie/motivatie:

Tijdens een oriëntatie in Rotterdam-Zuid merkte ik een grote diversiteit in kwaliteit en de verdeling van openbare ruimten op. Het viel mij op dat de grenzen tussen openbare en privéruimtes soms erg strikt waren. Doordat er een gebrek is aan toegeëigende ruimte ontstaat anonieme ruimte. Deze anonieme ruimtes faciliteren stedelijke eenzaamheid, wat een negatieve invloed heeft op mentale en fysieke gezondheid (Timo van Oorschot, 2023).

Aanleiding & probleemstelling:

In Rotterdam is er sprake van kansenongelijkheid op gebied van gezondheid. Boven de Maas hebben Rotterdammers gemiddeld zeven gezonde levensjaren meer dan de Rotterdammers onder de Maas (Carina v.d. Beek, 2023). De hoeveelheid gezonde levensjaren is dus afhankelijk van de locatie waar je woont. Het is van groot belang om in Rotterdam-Zuid in te zetten op gezondheid om de kansenongelijkheid te verkleinen.

Gezondheid is een begrip van grote omvang. Het is daarom van belang om een goede positie te hebben in wat gezondheid inhoudt. Machteld Huber omschrijft gezondheid op fysiek, emotioneel en sociaal gebied. Doormiddel van zes pijlers van positieve gezondheid worden deze drie thema's verder concreet gemaakt (Huber et al., 2011). Binnen het model van de zes pijlers zijn er drie pijlers die direct door de gebouwde omgeving kunnen worden beïnvloed; Mentaal welbevinden, meedoen en kwaliteit van leven.

De inzichten en opgedane voorkennis stelde mij in staat om de volgende probleemstelling te formuleren; *“Te veel anonieme ruimte beïnvloedt positieve gezondheid op een negatieve manier.”*

Gemeente Rotterdam verzamelt iedere twee jaar data over de eenenzeventig stadswijken in het wijkprofiel. Subjectieve en objectieve data vormen een beeld over een stadswijk op gebied van veiligheid, sociaal en fysiek. De sociale en fysieke index, zoals Machteld Huber zegt, zijn belangrijke pijlers voor de gezondheid van mensen. In het wijkprofiel van Carnisse is te zien dat de wijk op sociaal en fysiek gebied achter blijft en is daarom een relevante locatie voor dit onderzoek.

Onderzoeksvragen:

De hypothese voor dit onderzoek is; *“Door architectonische/ruimtelijke ingrepen te doen die ruimte bieden voor privacy zones ontstaat er meer sociale cohesie.”* Het is belangrijk te vermelden dat sociale cohesie de gezondheid van bewoners positief beïnvloedt. Stedelijke eenzaamheid is een probleem wat ontstaat bij gebrek aan sociale cohesie. Deze stedelijke eenzaamheid brengt gezondheidsproblemen zoals slechte cardiale gezondheid, slechte slaapritmes en een lage subjectieve gezondheidswaardering (MacDonald et al., 2020). Timo van Oorschot stelt dat het geld dat de samenleving nu kwijt raakt aan de gezondheidsgevolgen van stedelijke eenzaamheid beter geïnvesteerd kan worden in ruimtelijke en geprogrammeerde oplossingen die sociale cohesie stimuleren. Het grote voordeel is daardoor dat niet alleen eenzaamheid wordt aangepakt, maar ook de leefbaarheid van een wijk voor iedereen verbeterd (Timo van Oorschot, 2023).

Om de geformuleerde hypothese te toetsen zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld;

Hoofdvraag:

Hoe kan de gebouwde omgeving sociale cohesie faciliteren en daarmee de gezondheid van de bewoner positief beïnvloeden?

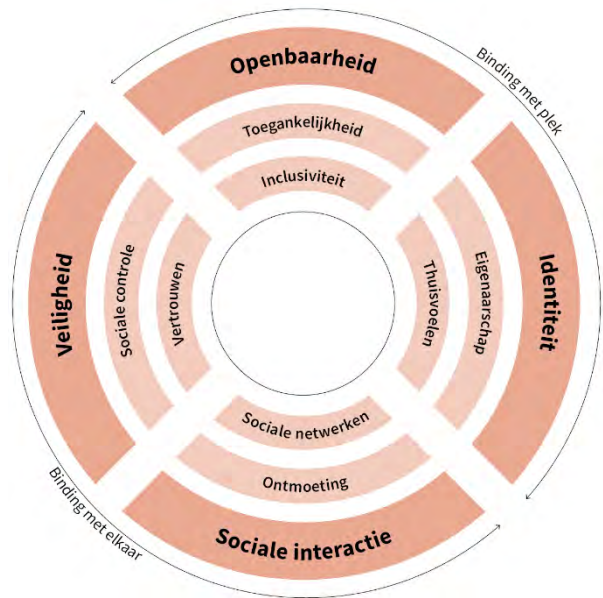
Deelvragen:

1. Wat is de rol van anonieme openbare ruimte bij een gebrek aan sociale cohesie?
2. Wat zijn de behoeften van bewoners als het gaat om sociale cohesie?

Theoretisch kader:

Eerder in dit researchplan is het duidelijke verband tussen sociale cohesie en gezondheid al aan bod gekomen. In dit onderzoek wordt het vraagstuk “Hoe kan de gebouwde omgeving sociale cohesie faciliteren en daarmee de gezondheid van de bewoner positief beïnvloeden?” benaderd vanuit de hoek van privacy zoning en sociale domeinen. Er is namelijk ook een helder verband tussen privacy zoning en sociale cohesie.

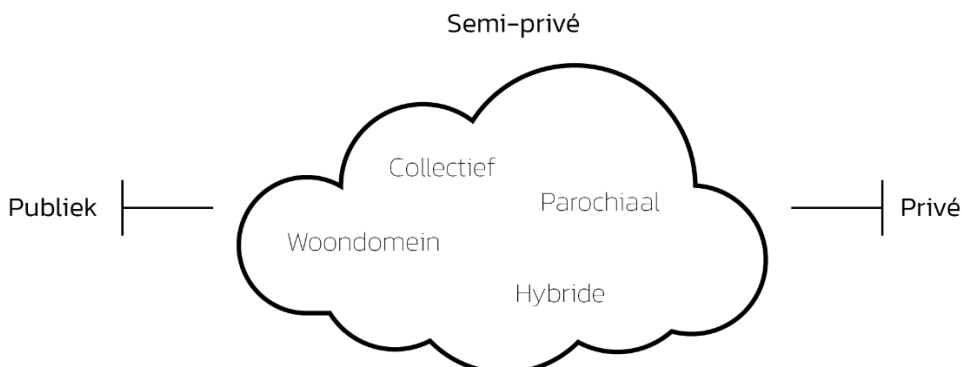
Sociale cohesie is een maatschappelijke waarde die lastig meetbaar is en daardoor vaak onzorgvuldig wordt gedefinieerd. Dat is een gemiste kans omdat de zachte waarden van sociale cohesie wel veel potentie voor positieve lange termijn effecten op een gemeenschap hebben. Veldacademie beschrijft in een onderzoek naar sociale cohesie in woongebouwen acht waarden in 4 categorieën die sociale cohesie ten goede komen (Veldacademie, 2023, p.11). De acht waarden, Toegankelijkheid, Inclusiviteit, Eigenaarschap, Thuisvoelen, Betekenisvolle ontmoetingen, Sociale netwerken, Sociale controle en Wederzijds vertrouwen, zijn in figuur 1 weergegeven. De balans tussen de behoefte aan interactie en openbaarheid enerzijds, en veiligheid en identiteit anderzijds, luistert nauw, en een verkeerde balans kan negatieve gevolgen hebben voor de sociale cohesie (Veldacademie, 2023, p.12).

Figuur 1: waarden sociale cohesie (veldacademie, 2023)

Het is voor een woonomgeving van belang dat er interactie plaatsvindt waarin deze waarden nagestreefd kunnen worden. Interactie vormt namelijk de basis van sociale cohesie in de woonomgeving (Veldacademie, 2023, p.80).

Om tot interactie te komen, is het belangrijk dat collectieve en/of openbare ruimte zijn verdeeld in verschillende zones met verschillende functies (Van Dorst/Veldacademie, 2023, p.80). De zones die hier worden bedoeld kunnen gezien worden als sociale domeinen (Van de Wal et al., 2015). Domeinen zijn het resultaat van interactie van mensen. Zonder mensen is er geen interactie en dus geen domein. De meest leesbare sociale domeinen zijn het publieke en private domein. De vraag is hierbij al snel, wanneer houdt publiek op en begint het privé domein. De ruimte tussen publiek en privé wordt vaak geduid met het containerbegrip semi-privé.

Figuur 2: domeinen spectrum (eigen afbeelding)

Zoals in figuur 2 weergegeven wordt, fungeert de grenzeloze hoeveelheid sociale domeinen tussen publiek en privé als een soort reizende wolk. Al deze sociale domeinen hebben hun eigen mate van privacy en sociale protocollen (Van de Wal et al., 2015, p.13).

Dit principe van een reizende wolk van domeinen lijkt in tegenspraak te zijn met het idee van privacy zones, omdat domeinen niet plaatsgebonden zijn. Desalniettemin sluiten de theorieën elkaar niet uit. Een domein is misschien niet gekoppeld aan een plek, maar het gedrag dat daar bij hoort heeft wel ruimte nodig (Van de Wal et al., 2015, p.33). Een privacy zone kan een domein faciliteren.

Om de wolk met eindeloos veel sociale domeinen beter te kunnen onderzoeken is, in het rapport Woningbouw als sociale katalysator (2023), de driedeling Publiek, Parochiaal en Privé gebruikt. Ook in dit onderzoek zal deze driedeling worden gebruikt, hierbij wordt wel de onbegrensde hoeveelheid sociale domeinen tussen sociaal en privé in het achterhoofd gehouden.

Figuur 3: domeinen spectrum VA (eigen afbeelding)

Zoals eerder aangegeven is balans erg belangrijk. Balans tussen de waarden voor sociale cohesie en de domeinen, maar ook tussen de domeinen en privacy zones. Een leesbare zonering is nodig zodat een gebruiker zich bewust is dat hij zich bevindt in andermans territorium. Zonering geeft betekenis aan een plek (Veldacademie, 2023, p.81). Keuzevrijheid en controle is voor mensen ook erg belangrijk, de mogelijkheid om sociale interactie aan te gaan of juist te vermijden wordt als waardevol gezien. Keuzevrijheid hoort aan de basis van een ontwerp te liggen (Veldacademie, 2023, p.80). Wanneer er geen balans is, zonering onduidelijk is en er geen keuzevrijheid is, kan dat leiden tot onleesbare zones. Onleesbare zones leiden bij gebruikers tot verwarring en eventueel zelfs tot een conflict (Van Dorst/Veldacademie, 2023, p.80).

Methodologie:

In deze paragraaf zal aandacht worden besteed aan de onderzoeksmethodes die gebruikt gaan worden voor het beantwoorden van de deelvragen.

Deelvraag 1:

“Wat is de rol van anonieme (openbare) ruimte bij een gebrek aan sociale cohesie?”

Methodes: Op basis van literatuur onderzoek wordt een beeld gevormd van anonieme ruimtes in relatie tot sociale cohesie in. Daarna wordt anonieme ruimte in Carnisse Beschreven door middel van observatie (van gebruik) en interviews. Deze observaties kunnen eventueel participatief verlopen door samen met anderen door de wijk te lopen. De combinatie van bovenstaande methodes, (literatuur onderzoek, observaties en interview/vraaggesprekken), levert het beeld op van de rol van anonieme ruimtes bij een gebrek aan sociale cohesie in de wijk.

Deelvraag 2:

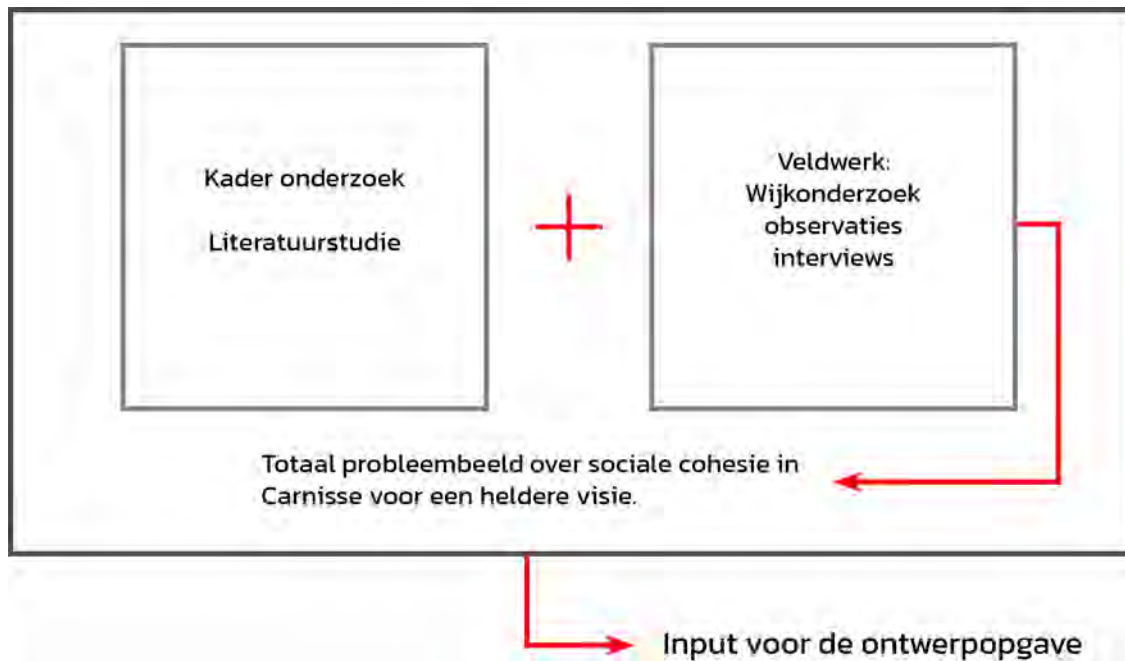
“Wat zijn de behoeften van bewoners als het gaat om sociale cohesie?”

Methodes: Om scherp te krijgen wat de gewenste sociale cohesie is (hoeveelheid en intensiteit) zullen bewoners van Carnisse benaderd worden door middel van (straat)interviews, vragenlijsten, en een focusgroep. De verwachting is dat de respons op vragenlijsten laag en daarmee niet representatief gaat zijn. Daarnaast is de haalbaarheid van het organiseren van een focusgroep ook een groot obstakel. Om toch aan de gewenste informatie te komen zal er gezocht worden naar aansluiting bij bestaande initiatieven in de wijk. Het spreken met bewoners in het buurthuis of bij evenementen gaat daarbij een belangrijke rol spelen. Een mogelijke methode die gebruikt kan worden in de gesprekken met buurtbewoners is “The nine catalyst questions”. Deze methode focust voornamelijk op het laten praten van de geïnterviewde zodat de vragen niet suggereren of sturend zijn. Wederom zal de combinatie van onderzoeksstrategieën inzichtelijk maken hoeveel sociale interactie gewenst is, wat voor sociale interactie dat is en wat de zwakke sociale interactie is die behoefd is.

Reflectie op bredere relevantie:

De uitvoering van dit onderzoek levert een bijdrage aan het bewustzijn en begrip voor de relatie tussen architectuur/ruimtelijke kwaliteit en sociale cohesie in overgangszones. Het probleem, dat te veel anonieme ruimte de gezondheid van bewoners op een negatieve manier beïnvloed, is generiek en speelt ook in andere steden.

Onderzoek diagram:

Bronnen:

Huber, M., Knottnerus, J. A., Green, L., Van Der Horst, H. E., Jadad, A. R., Kromhout, D., Leonard, B. J., Lorig, K., Loureiro, I., Van Der Meer, J., Schnabel, P., Smith, R., Van Weel, C., & Smid, H. (2011). How should we define health? *BMJ*, 343(jul26 2), d4163. <https://doi.org/10.1136/bmj.d4163>

MacDonald, K. J., Willemsen, G., Boomsma, D. I., & Schermer, J. A. (2020). Predicting loneliness from where and what people do. *Social sciences*, 9(4), 51. <https://doi.org/10.3390/socsci9040051>

Van de Wal, H., Van Dorst, M., Vonk, E., Van Vugt, E., & Leunenberger, T. (2015). *Privacy Script: de invloed van architectuur op sociale interactie in woongebouwen* (1ste editie). Thoth.

Van der Beek, C. (2023.). *Gezondheid en Beleid in Rotterdam* [Presentatie].

“Boven de maas heeft een Rotterdammer gemiddeld zeven gezondere levensjaren meer dan onder de maas.”

Van Oorschot, T. (2023). *Left alone, spatial and programmatic interventions countering urban loneliness in linkeroever* [Masterscriptie]. TU-Delft.

Veldacademie, Wouters, A. S., Trienekens, O., Van Thiel, Q., & Van der Linden, R. (2023). *Woningbouw als sociale katalysator: Een verkenning naar de ruimtelijke voorwaarden voor sociale cohesie*.

Bijlagen:

De bijlagen verzorgen een beter beeld van de context van dit onderzoek en met name de wijk Carnisse. De bijlagen bestaan uit analyse kaarten, op gebied van Groen, verkeer, bebouwing, verdeling publiek privé en de wijk in Rotterdam-Zuid. Ook bevatten de bijlagen inzichten vanuit onderzoek010 zoals het wijkprofiel en demografische analyses.

Bijlage 1: Historie van Carnisse

Bijlage 2: Onderzoek010

Bijlage 3: Analyse Kaarten(1:5000 en 1:10.000)

Bijlage 1: Historie van Carnisse

In de 19e eeuw begon de industrialisatie in Rotterdam en groeide de behoefte aan woningen voor de arbeiders. Carnisse onderging een ingrijpende verandering met de komst van fabrieken en arbeiderswoningen. De wijk groeide snel, en er werden arbeiderswoningen en kleine bedrijven gebouwd.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog leed Carnisse aanzienlijke schade als gevolg van bombardementen. Na de oorlog begon de wederopbouw en werden veel nieuwe woningen gebouwd, vaak in de vorm van sociale woningbouw om de groeiende bevolking van Rotterdam te huisvesten.

De jaren 60 en 70 brachten verdere stedelijke ontwikkeling met de bouw van moderne appartementencomplexen en infrastructuurverbeteringen. De wijk kreeg ook te maken met sociaal economische uitdagingen, waaronder werkloosheid en veranderingen in de industriële sector.

In de 21e eeuw heeft Carnisse te maken met een continue stedelijke vernieuwing. De wijk is divers geworden, met verschillende culturen en achtergronden die er samenleven. De oude industriële gebieden zijn herontwikkeld tot woon- en commerciële ruimtes.

De herontwikkeling van het Zuidplein, een belangrijk winkelgebied in de wijk, heeft bijgedragen aan de revitalisering van Carnisse. De wijk heeft ook geïnvesteerd in groenvoorzieningen en gemeenschapsvoorzieningen om de levenskwaliteit van de bewoners te verbeteren.

Carnisselaan 2023

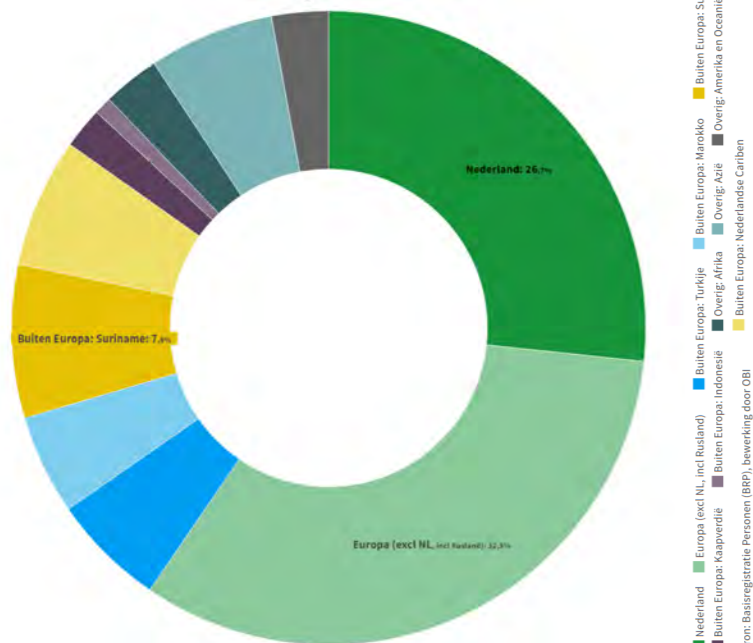

Carnisselaan 1920

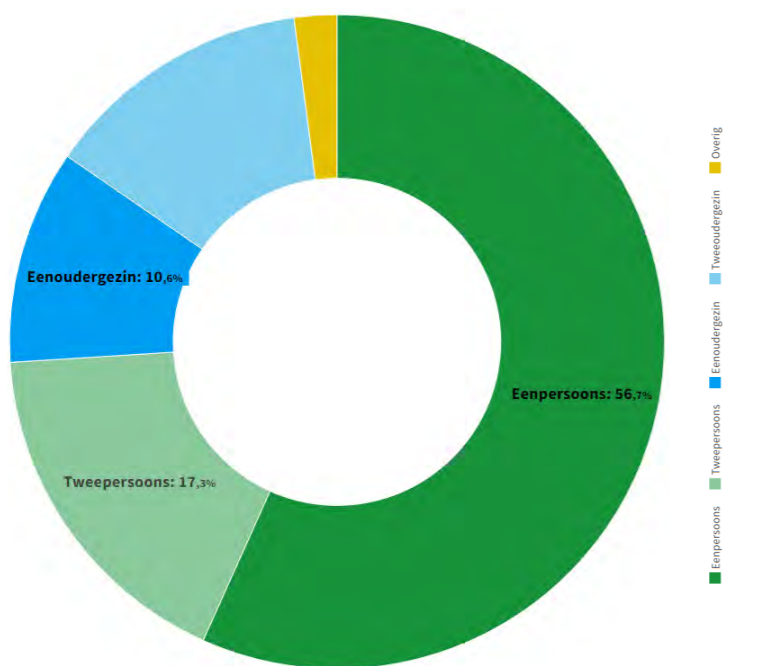
Bijlage 2: Onderzoek010

DEMOGRAFIE CARNISSE

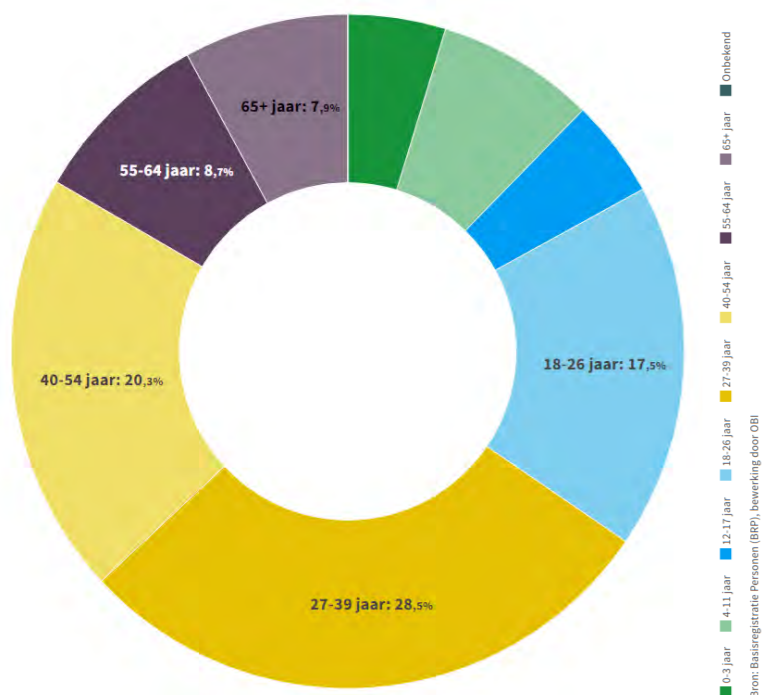
Bewoners naar herkomst 2023

Huishoudens 2023 (6000)

Bewoners naar leeftijd 2023

Introductie

Carnisse is een van de vooroorlogse Charloise wijken. De wijk is gelegen aan de noordrand en wordt begrensd door de Dorpsweg, Pleinweg en Goereesestraat. Aan de zuidrand van de wijk vormt het Zuiderpark een fraaie groene 'achtertuin'.

De dichtbebouwde wijk kent veel kleine portiekwoningen, die vooral bij starters op de woningmarkt geliefd zijn. Meniggeen begint in Carnisse zijn of haar wooncarrière. Na realisatie van enkele nieuwbouwprojecten, zoals bijvoorbeeld langs de Lepelaarsingel en aan de Katendrechtse Lagedijk, is er meer afwisseling in het woningaanbod gekomen.

Historie Carnisse

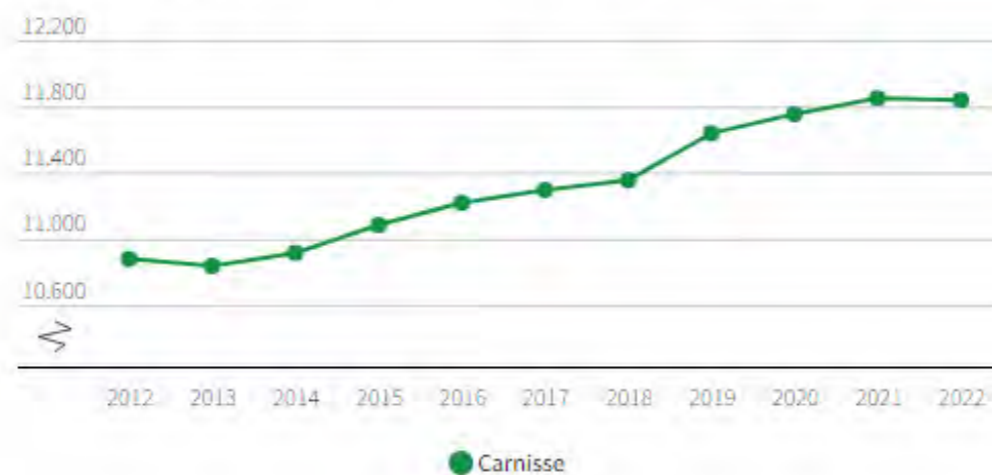
In 1899 ging de gemeente akkoord met het plan van een grondexploitant om langs de Katendrechtse Lagedijk arbeiderswoningen te bouwen. Tussen 1900 en 1950 groeide de wijk gestaag. Met de uitbreiding van de havens was immers dringend behoefte aan huisvesting voor de nieuwe arbeiders, die van heinde en verre naar Rotterdam kwamen. De wijk breidde zich in de loop der jaren in zuidelijke richting uit.

De bewoners van Carnisse

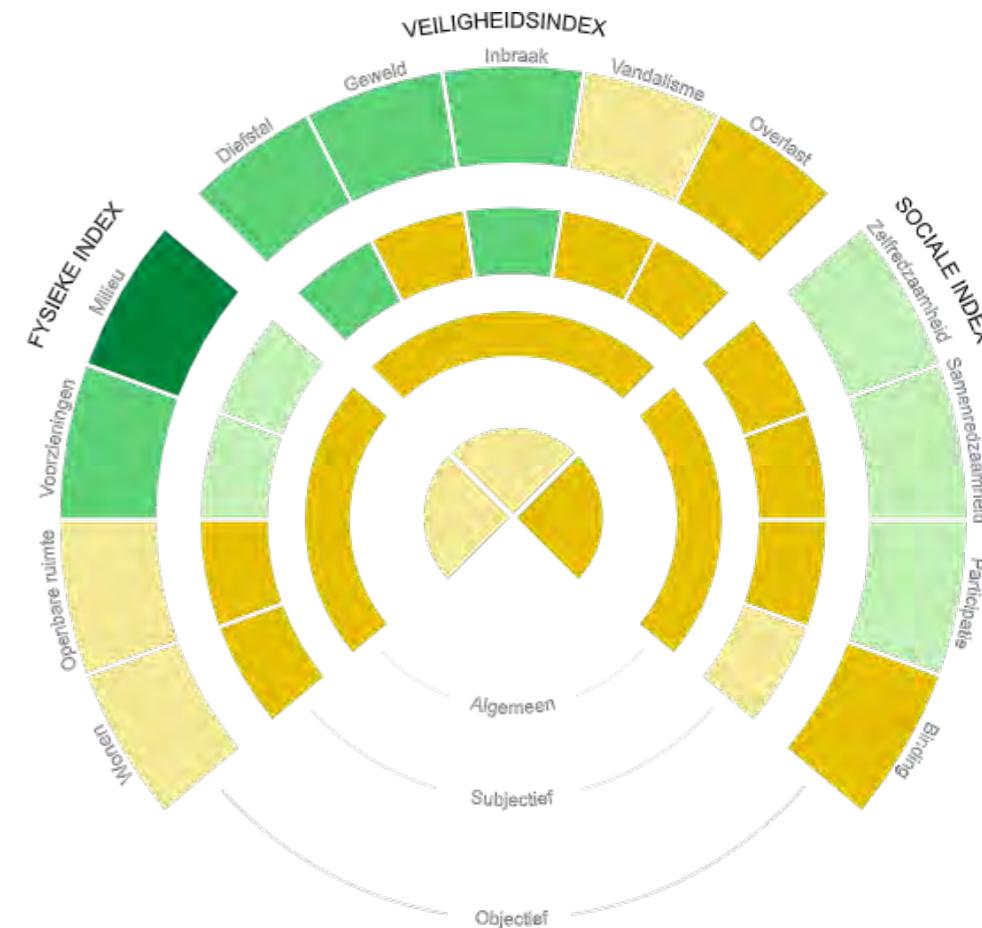
Carnisse telt rond de 11.000 inwoners. De woningvoorraad bestaat vooral uit 2- en 3-kamerwoningen, waardoor er relatief veel één- en tweepersoonshuishoudens wonen. Vergeleken met andere vooroorlogse stadswijken wonen er weinig kinderen. Van de ouderen in Carnisse woont bijna een derde in voorzieningen van Laurens en Humanitas.

Bron: Wijkprofiel Rotterdam (<https://wijkprofiel.rotterdam.nl/nl/2022/rotterdam/charlois/carnisse>)

Bevolking per 1 januari (tot en met 2022)

BRP - OBI | 2012 - 2022

aantal inwoners

2021	11.849
2019	11.637
2017	11.295
2015	11.083
2013	10.836

aantal huishoudens

2021	6.512
2019	6.319
2017	6.103
2015	5.875
2013	5.885

aantal woningen

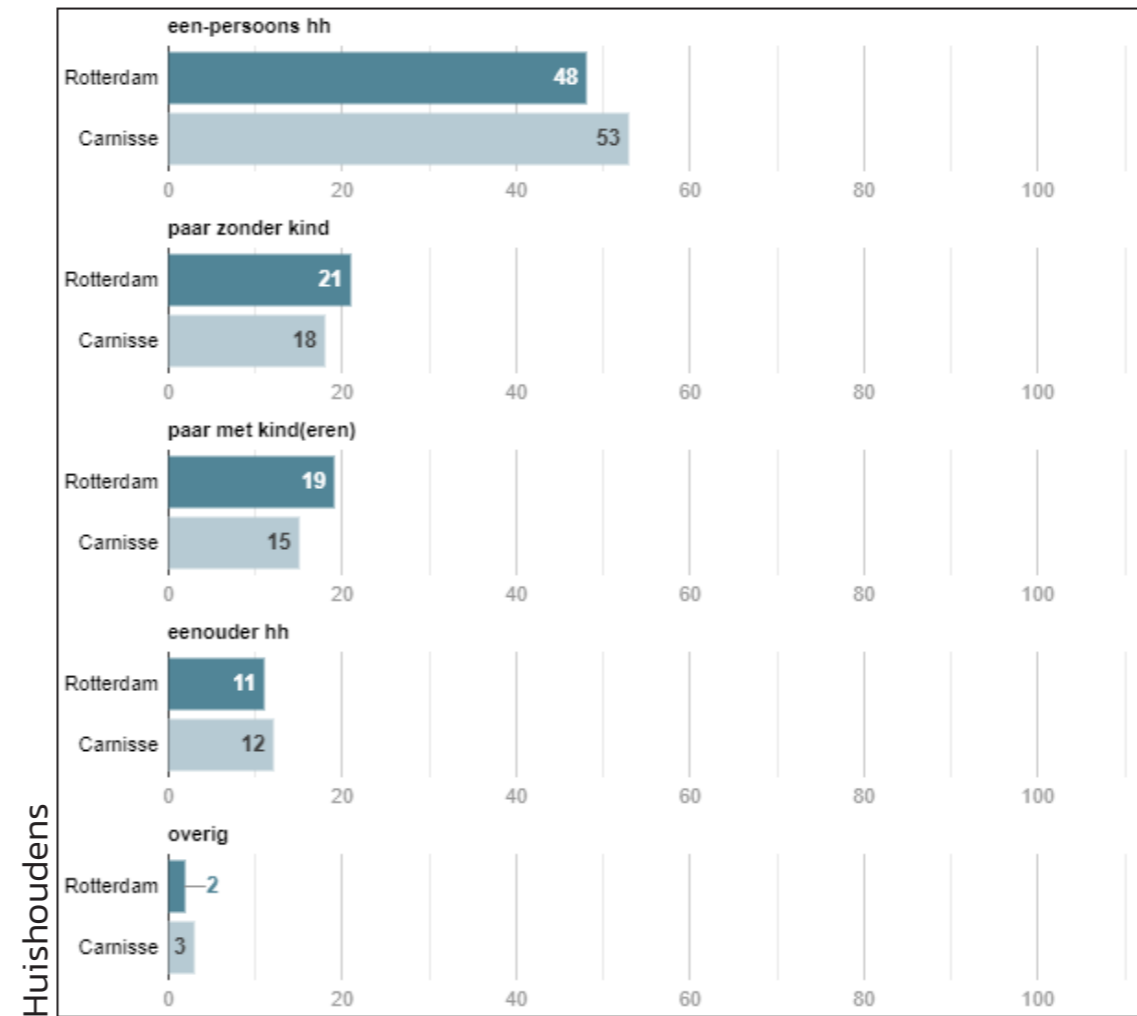
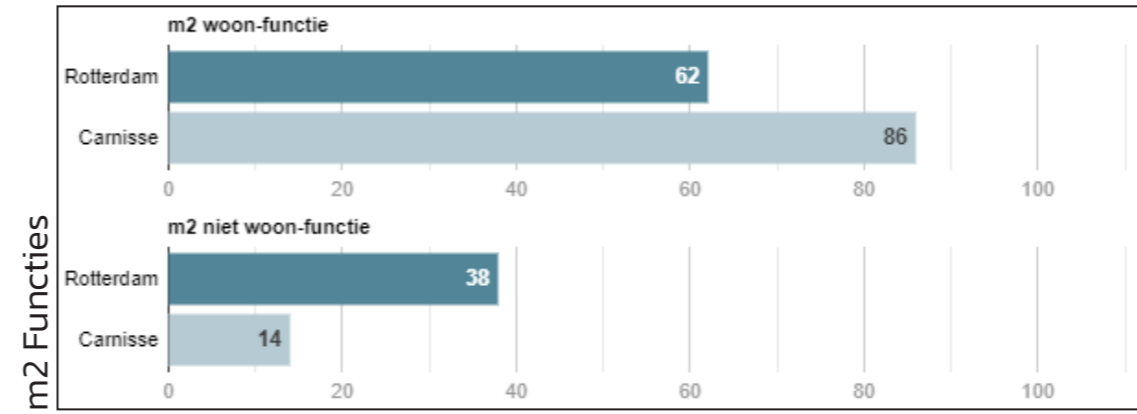
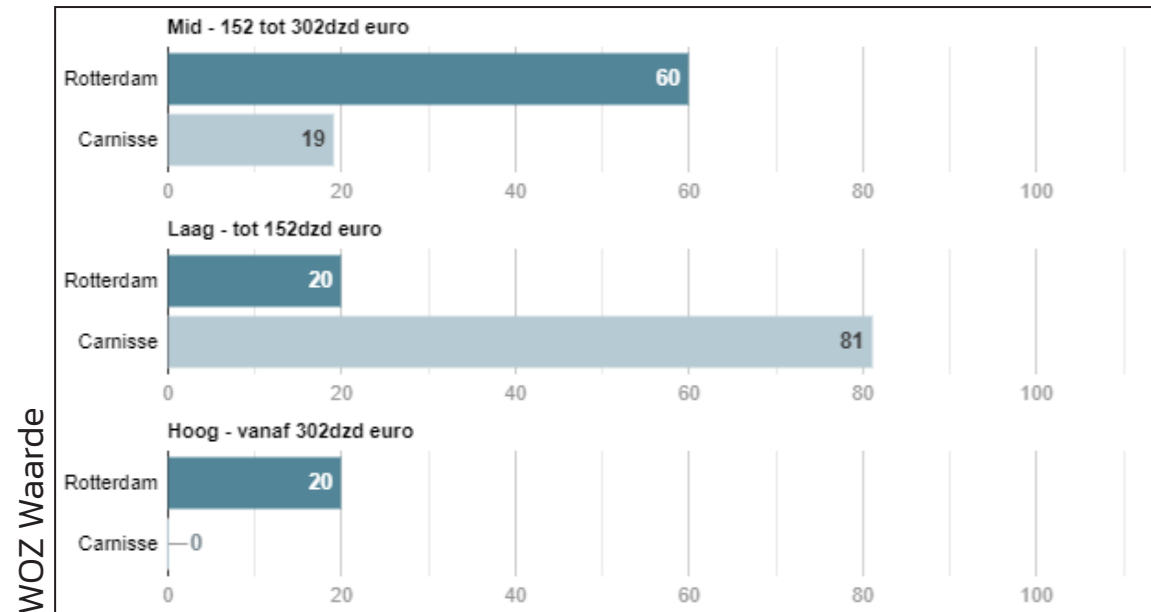
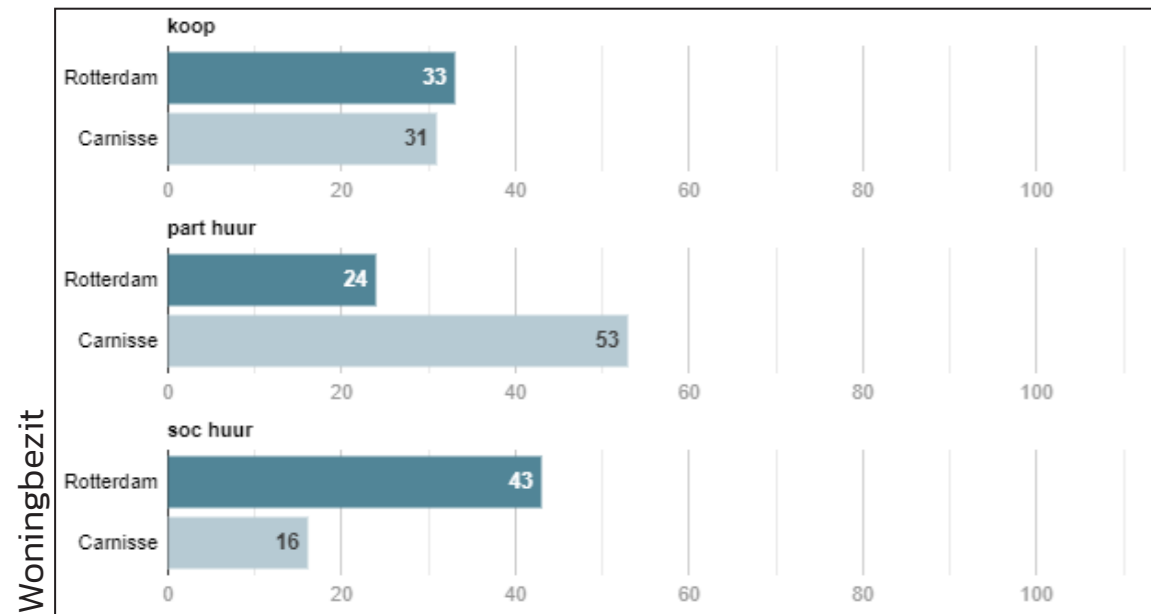
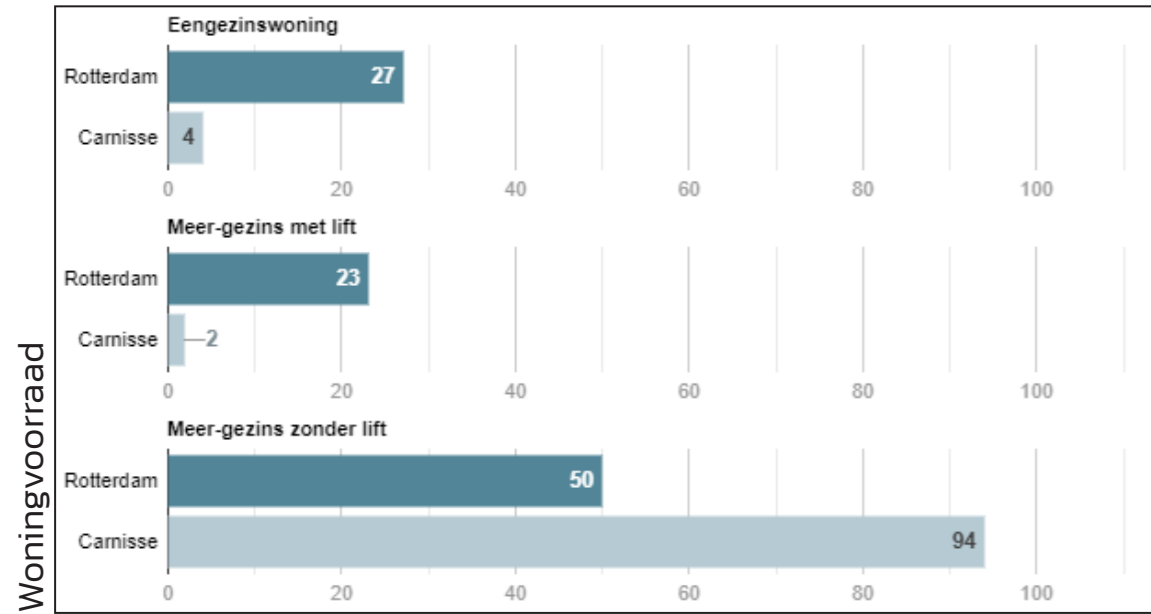
2021	5.974
2019	5.970
2017	5.961
2015	5.964
2013	5.959

aantal arbeidsplaatsen

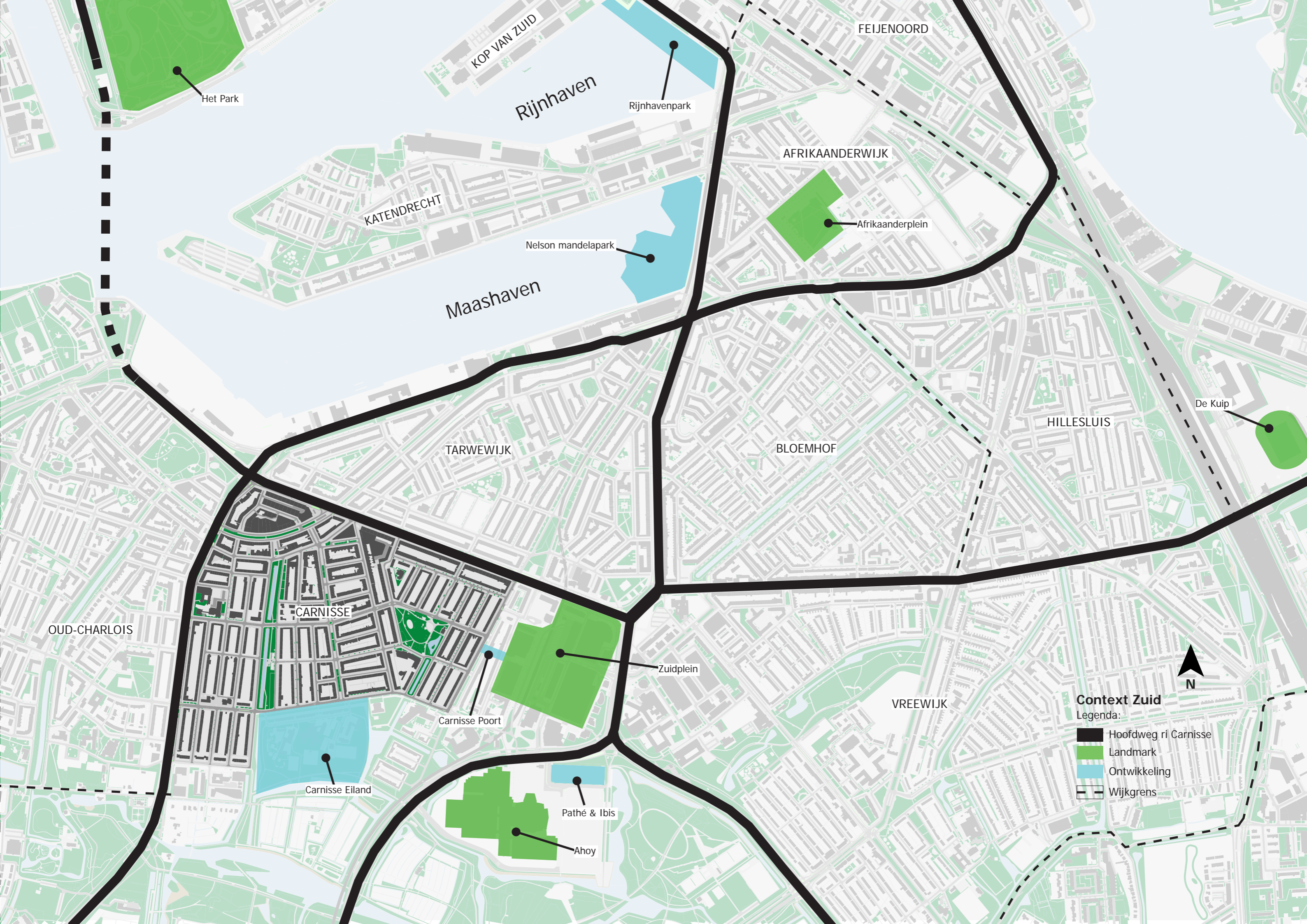
2021	2.012
2019	1.789
2017	1.607
2015	1.376
2013	1.053

DEMOGRAFIE CARNISSE

Statistieken

Bijlage 3: Analyse Kaarten(1:10.000 en 1:5000)

OUD-CHARLOIS

Het Park

KOP VAN ZUID

Rijnhaven

Rijnhavenpark

FEIJENOORD

KATENDRECHT

AFRIKAANDERWIJK

Afrikaanderplein

Nelson mandelapark

Maashaven

TARWEWIJK

BLOEMHOF

HILLESLUIS

De Kuip

CARNISSE

Zuidplein

Carnisse Poort

Carnisse Eiland

Pathé & Ibis

Ahoy

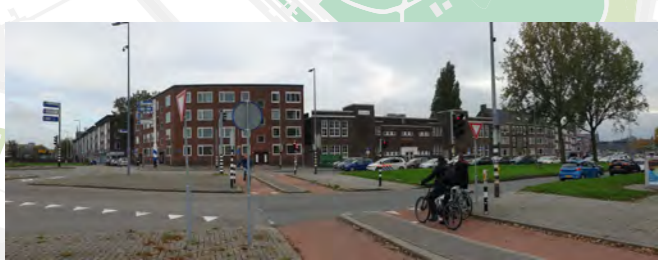
VREEWIJK

Context Zuid

Legenda:

- Hoofdweg ri Carnisse
- Landmark
- Ontwikkeling
- Wijkgrens

Grote drukte, veel verplaatsende mensen, veel auto's, woongebouwen tot 4 hoog

Gevarieerde bebouwing, hoofdstraat, groen, auto's, fietsen, karakteristiek, 3 bouwlagen

Groene openbare ruimte voor de voordeur, Autos geparkeerd aan een troitoir, Portiekwoningen 4 bouwlagen

Veel verharding en geparkeerde auto's, op de bomen na geen groen, eentonige bebouwing met portiekwoningen van 4 bouwlagen

Een van de groene stroken in Carnisse, veel gebruik door zowel jongeren, ouders en ouderen.

Concentratie langzaam verkeer, winkelende en zittende mensen. Fungeert als een centraal pleintje met een hoge concentratie winkels en andere voorzieningen bebouwing tot 5 bouwlagen.

Aan het plein gelegen overdekt winkelcentrum. Voorzien van grote winkelketens maar ook lokale ondernemers.

Gevarieerd park in Carnisse, zowel in gebruik als beplanting en bebouwing rond het plein. Het park wordt gebruikt door zowel jongeren als ouderen en is echt bedoeld als verblijfsruimte voor omwonende. Er is zelfs wifi in het park. Ook zijn worden er buurtfeesten gehouden en worden er buitenschoolse activiteiten georganiseerd.

Veel dichte ramen op de begane grond. Gebouw functoneert door de positie als een muur tussen Carnisse en Carnisse Eiland. Gebouw bestaat uit 4 bouwlagen

Fietsobservatie:

Legenda:

Fietsroute

Observatie

Hoge concentratie
Hogere waarschijnlijkheid
voor sociale interactie

Dagelijkse voorzieningen
Meer in het noorden

Onderwijs
Meer diversiteit
in het zuiden

Leefvelden
Legenda:

Onderwijs

- beroepsonderwijs
- bijzonder basisonderwijs
- kinderdagverblijf
- openbare basisschool
- speciaal / overige onderwijs
- voortgezet onderwijs

Openbare buitenruimte

- gemengde speelplaats
- glas- en oudpapierbak
- hondenuitlaatplaats
- kleine speelplaats
- sportveld

Cultuur Sport Recreatie

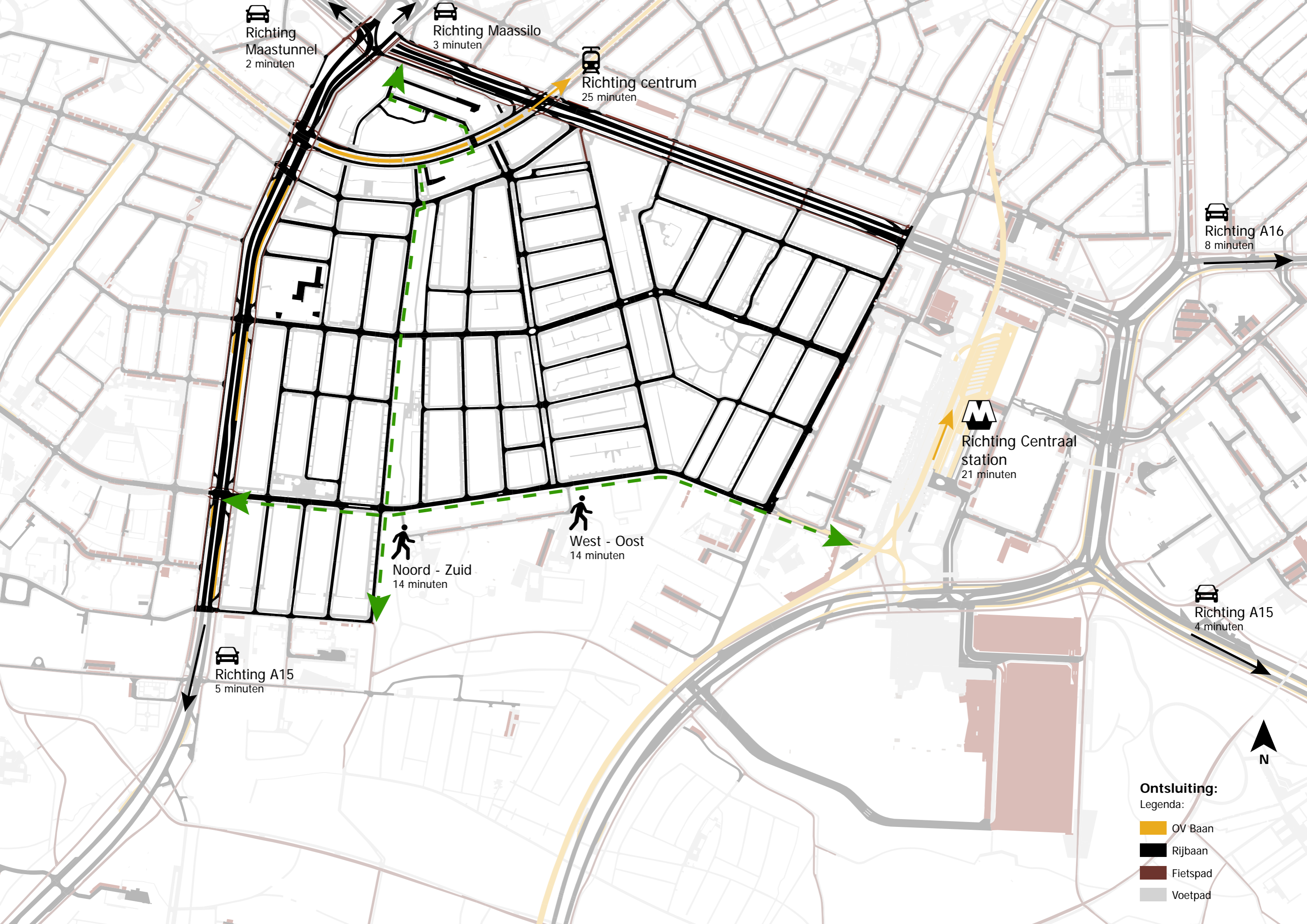
- speeltuin vereniging

Zorg en Welzijn

- Huis van de Wijk

Dagelijkse voorzieningen

- bakker / slager / groente en visboer
- bloemist
- boekenwinkel / kiosk / post
- brievenbus
- café
- dierenwinkel
- fietswinkel
- kapper / uiterlijke verzorging
- overige retail
- persoonlijke verzorging
- pinautomaat
- restaurant
- snackbar
- supermarkt / avondwinkel
- tabak- / telefoonwinkel
- woonwinkel / warenhuis

Richting
Maastunnel
2 minuten

Richting Maassilo
3 minuten

Richting centrum
25 minuten

Richting A16
8 minuten

Richting Centraal
station
21 minuten

Noord - Zuid
14 minuten

West - Oost
14 minuten

Richting A15
5 minuten

Richting A15
4 minuten

Ontsluiting:

Legenda:

- OV Baan
- Rijbaan
- Fietspad
- Voetpad

Groen langs hoofdwegen
Meer voor het oog dan voor
gebruikskwaliteit

Groene Kernen
Woonblokken relatief
weinig gedeeld groen

Carnisse Eiland
potentie als verbinder

Zuiderpark

Water & Groen:
Legenda:

- Water
- Gras
- Valdempende ondergrond
- Struiken
- Rozen
- Heesters
- Plantenperk
- Groenvoorziening
- Berm
- Bosplantsoen

Typologieën:
Legenda:

- Portiekwoning zonder lift
- Galerijwoning zonder lift
- Portiek- / galerijwoning met lift
- Vrije bovenwoning
- Eengezinswoning
- Etagewoning
- Onbekend (waarschijnlijk woontoren)
- Benedenwoning

Dicht bebouwd
Weinig publiek

Harde Grenzen
Publiek - privé

Duidelijke blokstructuur
Ontsluiting als publiek domein

Openbaar privé:

Legenda:

■ Hoofdbebouwing

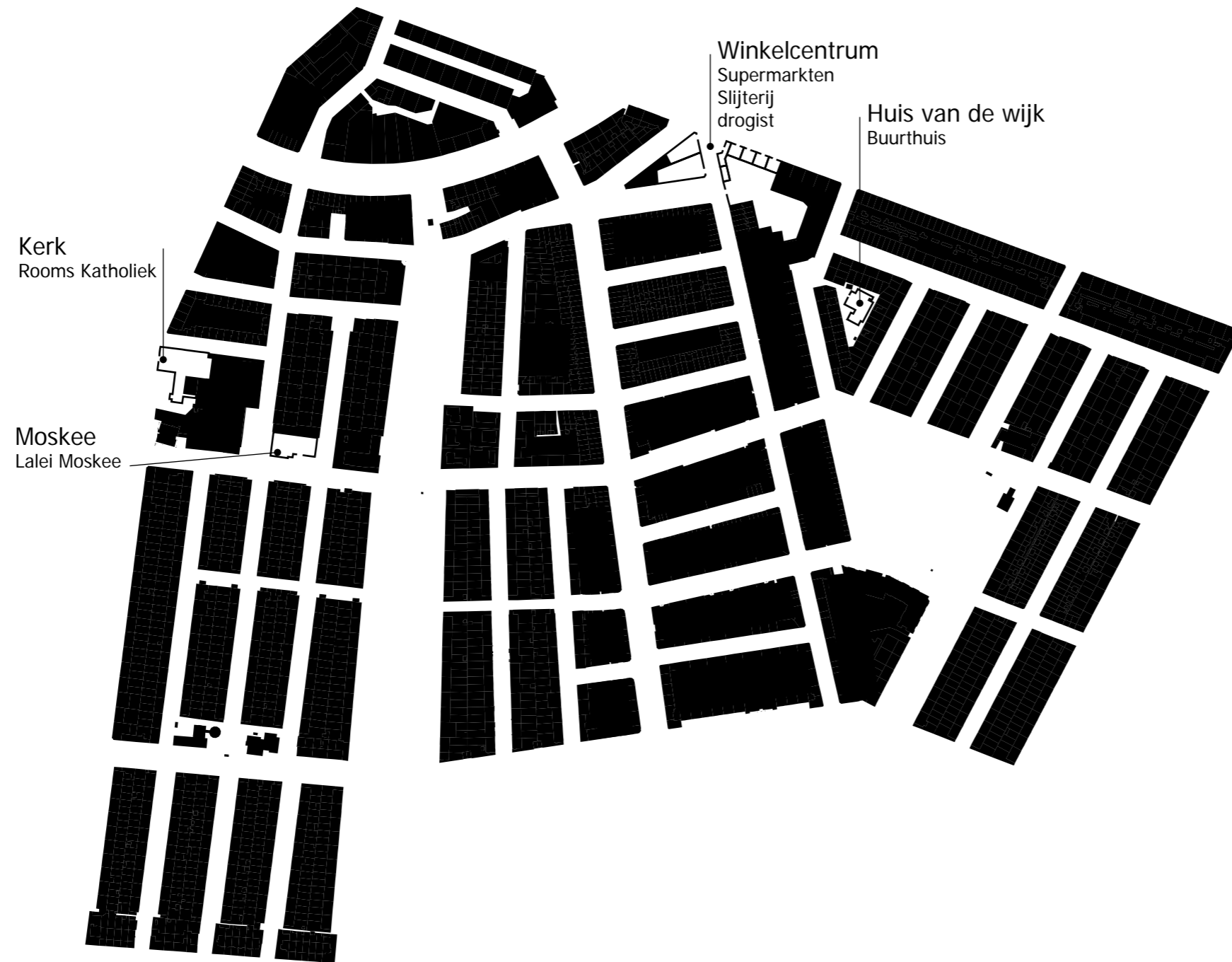
■ Tuin(privé)

■ Openbaar

⋮ Vrije openbare ruimte

■ Zachte overgang

Nolly map Carnisse:

Legenda:

- Privé
- Openbaar

